

Vita a felmelegedésről

VISSZHANG - LXIII. évfolyam, 32. szám, 2019. augusztus 9.

A téma érzékenységéhez képest tiszteletre méltóan visszafogott Lontay Zoltán és Lukács András bírálata (*Vita Felcsuti Péterrel*, *ÉS*, 2019/31., aug. 2). Igyekszem én is hasonló mérsékletet tanúsítva reagálni az általuk felvetett pontokra.

1. A felütés: „Ha azt kommunikáljuk, hogy óvatosan, a pénz rövid távra érvényes szabályait betartva cselekedjünk, akkor bizonytalanságot *okozunk*, ami a határozott cselekvés halála.”

A késztetést számomra a cikk megírására pontosan ez a csálthatatlan bizonyosság adta, amit annyira jellemzőnek (és helytelennek) tartok számos, a környezet megóvása iránt elkötelezett szakember álláspontjában. Úgy gondolom, nem kell a bizonytalanságot *okozni*, az ettől függetlenül is létezik. Természetesen nem vagyok klímatudós, épp ezért a bírált írásban is igyekeztem elkerülni, hogy klímatudományi kérdéseket érintsek, de olvasmányaim alapján számomra bizonyított, hogy, mint minden más tudományágban, a klímatudományban is – az alapvető konszenzusok mellett (ti. létezik antropogén globális felmelegedés) – bőven van vita és vannak vitatott kérdések. Magától értetődően előfordulnak tévedések, előfordul korábbi álláspontok revíziója az újabb ismeretek fényében, sőt *horribile dictu* még arra is volt példa, hogy egyébként joggal nagy tiszteletnek örvendő tudósok – a jó ügy érdekében természetesen – megpróbálták elnyomni ellenvéleményeket, vagy akár diszkreditálni is az ilyen vélemények hangoztatóit.

A válaszadás adta korlátok okán el kell tekintenem a fentieket alátámasztó konkrét példák ismertetésétől. Csupán egyetlen gondolatot idézek Stephen Schneider (1945–2010) egy 1989-ben adott interjújából. Ő az IPCC egyik vezető szakértője és a globális felmelegedés elleni harc egyik leginkább elkötelezett, aktív reprezentánsa volt:

„Egyfelől tudósként erkölcsi kötelességünk, hogy tartsuk magunkat a tudományos módszerhez, azaz lényegében azt ígérjük, hogy az igazat, a teljes igazat és csakis az igazat mondjuk, *ami azt jelenti, hogy az összes kételyünknek hangot kell adnunk*, (...) másfelől nem csak tudósok, emberek is vagyunk, (...) csökkenteni kell a potenciálisan katasztrofális klímaváltozás kockázatát (...). *Ezért ijesztő forgatókönyvekkel, leegyszerűsített drámai hangvételű állításokkal kell operálnunk, az esetleges kételyeinknek pedig ritkán kell hangot adnunk* (kiemelések tőlem).”

Olcsó dolog lenne párhuzamokat vonni, de annyi biztosan állítható, hogy Lontay és Lukács gondolatmenetében – sok más megszólalóéhoz hasonlóan – kételynek, bizonytalanságnak semmi nyoma, ami mindentől függetlenül legalábbis elgondolkodtató.

Én mindenesetre azt gondolom, hogy a tárgyilagos és konstruktív vitának – amelyben nem érveink gyengeségének, hanem éppenséggel erejének számít, ha számot vetünk a szükségképpen meglévő bizonytalanságokkal – helye van még akkor is, sőt akkor leginkább, ha a téma annyira érzékeny és bonyolult, mint a globális felmelegedés.

2. Közgazdaságtan vagy racionális döntéshozatal? A szerzők többször is utalnak arra, hogy a közgazdaságtan „*sokak szerint* (sic!) *túlhaladott*” elveivel operálok. Szerintem nem ez a helyzet. A gondolatmenetemben elsősorban a racionális döntéshozatal (ami egyáltalán nem csak a közgazdaságtan felségterülete) elveivel operáltam azokat a tudósokat idézve – történetesen többnyire valóban közgazdászok, az egyik a 2018-as Nobel-díjas, szakmájára nézve klímaközgazdász, de azért filozófus és politikatudós is akad közöttük –, akik ezt a megközelítést ajánlják. Hangsúlyozni szeretném (ismét), nem a

fellépés radikális vagy óvatos voltáról beszéltem, hanem a radikális fellépés mikéntjéről, ha úgy tetszik, a főcsapás irányáról. Ebbe természetesen bőven beleférnek a szerzők által is javasolt és egyébként többségükben helyeselhető intézkedések (például a luxusfogyasztás megadóztatása). De nagyon nem mindegy, hogy a döntéshozók ma és még hosszú ideig vállalandó óriási költségtöbbletek mellett – amit valakinek, tőkésnek, munkásnak, fogyasztónak kell megfizetnie – azonnal (rövid idő alatt) napelemre cseréltetik a gáztüzelésű erőműveket, vagy olyan *policy mixet* állítanak össze, amelyben a közösségi és magánpénzeket elsősorban a kutatás-fejlesztés felé terelik, azaz relatíve kevesebbet költenek a napelemekkel előállított áram árának szubvencionálására (és következésképpen kezdetben legalábbis lassabban haladnak a széndioxid-kibocsátás megállításával, de kevesebb költséget is vállalnak), egyébként pedig folyamatosan értékelik az elért tudományos-technikai eredményeket, és végrehajtják a szükséges korrekciókat, valamint visszacsatolásokat, hogy a *policy mix* egészének eredményességét – a széndioxid-kibocsátás megállítását – az időszak egészében biztosítani lehessen.

3. A növekedés mint anatómia. Bírálóim szerint maximalizálni javaslom, illetve exponenciálissá tenném a növekedést. Sem az egyik, sem a másik nem stimmel. Ami ellen én szót emeltem, az a vélekedés, amely szerint „a tudományos kutatásnak abból kell kiindulnia, hogy a gazdasági növekedést korlátozni kell”. Az a benyomásom, hogy bírálóim is osztják ezt a tudomány alap gondolatával igencsak nehezen összeegyeztethető, mondhatnám, axiomatikus vélekedést, és ez szintén valós nézeteltérést jelent közöttünk. Én azt gondolom ugyanis, hogy a növekedésről nem szabad lemondani, miközben azt is hangsúlyoztam, hogy legalább elméletben biztosan létezik olyan növekedés, amelyik nem jár együtt szennyezéssel és széndioxid-kibocsátással (például e-book, papírkönyv). Maximalizálásról és exponenciális (gyorsuló ütemű) növekedésről azonban szó sincs, ilyesmit nem állítottam, és egyébként tökéletesen irreális is lenne (ismereteim szerint az ENSZ hosszú távú előrejelzése a globális GDP növekedésére 2050-ig évi 1 százalék. Az elmúlt 200 évben ez az ütem – a megelőző évszázadokéhoz képest szokatlanul magas – átlagosan évi 2 százalék volt.)

4. Mi racionális és erkölcsös? Fenntartom, hogy a nagyon hosszú távról szóló, azaz több nemzedéket érintő kérdések tárgyalása során racionális és erkölcsös (nem „sajátságosan”, hanem nagyon is hétköznapi módon) nemzedékközi teher- és feladatmegosztásról beszélni, különösen akkor, ha a mostani nemzedék nagyon nagy része valójában szegény. Hangsúlyozom, megosztásról beszélek, nem arról, hogy a mostani nemzedék ne vállaljon semmilyen terhet! Ha bírálóim szerint a globális felmelegedés megállításának összes terhét a jelenlegi nemzedéknek kell viselnie, nemcsak azokról kell valamit mondaniuk, akik a fejlődő világban nyomorognak, de azokról is, akiknek a fejlett világban huszadika körül elfogy a pénzük, és nem reménykedhetnek abban, hogy ők vagy legalább a gyermekeik képesek lesznek jobban és egészségesebben élni. Erre viszont, lássuk be, nem érv a hivatkozás a már meglévő egyenlőtlenségekre, hiszen ezeket nagyon sokan olyanok is bírálják (én is), akik ugyanakkor magától értetődőnek tartják a nemzedékközi tehermegosztást. Összességében annyi biztosan kijelenthető, hogy a költségek egy az egyben történő ráterhelése a jelenlegi nemzedékre – egyéb feltételeket változatlanul tekintve – tovább rontaná e társadalmi csoportok helyzetét. Eközben az előrejelzések szerint az 50–60 évvel minket követő nemzedék várhatóan sokkal gazdagabb lesz (az évi 1 százalék kamatos kamattal megnövelt hatásáról beszélünk), igaz, ugyanezen előrejelzések szerint a problémák is, amelyekkel szembesülnek, nagyobbak lesznek. A tehermegosztás mikéntjéről tehát lehet és indokolt beszélni, de ezt csak akkor tehetjük értelmesen, ha komolyan vesszük a tudományosan megalapozott becsléseket és előrejelzéseket a klímakárok és a többi fontos paraméter (demográfiai folyamatok, várható gazdasági növekedés) nagyságára és időbeni lefutására nézve. Ilyenek természetesen vannak, igaz, meglehetősen tág intervallumon belül, tehát rengeteg a bizonytalanság. Ez az oka annak, amiért a visszavonhatatlan, egyszer s mindenkorra elkötelező döntések nem racionálisak, és a fentiekre tekintettel nem is feltétlenül erkölcsösek. A döntést vagy még inkább a döntési folyamatot e tudományos bizonyosságok és bizonytalanságok dinamikus kezelésével lehet kialakítani, és ez a folyamat értelemszerűen beépíti a társadalmpolitikai kontextusokat; horizontálisan – ti. a mai gazdagok és szegények viszonylatában – és (időben) vertikálisan – ti. a szegényebb mai és a várhatóan gazdagabb jövőbeni nemzedék viszonylatában

- is.